

Orijinal Kaynak: Podgorski, Daniel. (2015, October 20). "Proximity to Death: Authentic Living and Authentic Dying in Leo Tolstoy's The Death of Ivan Ilyich" The Gemsbok. <https://thegemsbok.com/art-reviews-and-articles/book-reviews-tuesday-tome-the-death-of-ivan-ilyich-leo-tolstoy>

Atıf Şekli: Podgorski, Daniel. (2020, Ağustos 29). "Ölüme Yakınlık: Tolstoy'un İvan İlyiç'in Ölümünde Otantik Yaşam ve Otantik Ölüm", Çev. Sena Kılıç. *Sosyal Bilimler*. <https://sosyalbilimler.org/ivan-ilyic-olum>

Ölüme Yakınlık: Tolstoy'un *İvan İlyiç'in Ölümü*nde Otantik Yaşam ve Otantik Ölüm

Daniel Podgorski
Türkçesi: Sena Kılıç

Lev Tolstoy'un sonraki kurgularının en tartışmalı ve çoğu zaman en büyüleyici örneklerinin bitmez tükenmez endişesi, yazarın kendi varoluşsal krizinin merkezindeki anlam mücadelesiydi. Bu kurgularının arasında mücadelenin, yazarın *Смерть Ивана Ильича* [İvan İlyiç'in Ölümü] hikâyesinde olduğundan daha fazla dokunaklılık ya da dürüstlüğe ulaştığı tartışmasız hiçbir yer yoktur.

Tolstoy'un diğer eserlerinden farklı olarak bu kısa hikâye, kişinin hayatının nasıl yaşanması gerektiği sorusuna kolayca fark edilebilir, spesifik bir cevap içermiyor gibi görünüyor. Belki yazarın yaşamda katî bir anlam veya kendi yaklaşan ölümünde belirli bir mantık görememesinin yansıması ya da belki de ölüme bu kadar yakın olduğu andaki kişisel düşünme kaygısının ta kendisinin bir ifadesi, İvan İlyiç'in fiziksel çöküşü, yükselen koşut bir mantık ve anlam arayışı ile karakterizedir.

Her ne kadar İvan İlyiç'in son farkındalığının ayrıntıları verilmemiş olsa da bu en şen nihai aydınlanmanın bağlamı ve etkisiyle birlikte ona yol açan aydınlatıcı düşünme biçimleri dizisinin ayrıntıları de sağlanır. İvan İlyiç düşünce evrelerinden geçtikçe geçmişine, yaşamına ve varoluşun doğasına dair gittikçe daha fazla içgörü kazanır ve nihayetinde yoksun olduğu ve şiddetle arzuladığı şeyin otantiklik olduğu sonucuna varır.

Toplum ve Aile

Farkındalığın ilk evreleri; İvan İlyiç'in tamamen otantik olmayan, yüzeysel bir yaşamdan, durumu ve kendi benliğinden haberdar olmaya geçişini oluşturuyor. Muayenedeki doktoru neredeyse kendisinin bir parodisi olarak gördüğü ofisinden ayrıldıktan hemen sonra İvan İlyiç dünyaya bakar: "İvan İlyiç'e yolda her şey hüzünlü göründü. Arabacılar, evler

hüzünlüydü, gelip geçenler, dükkânlar hüzünlüydü. Bu ağır, küt, bir an bile dinmeden sürekli zonklayan acı, [...] çok daha ciddi bir nitelik kazanmıştı.”¹ Burada, olası bir izdüşüm anında İvan İlyiç empatiye ulaşıyor; eskiden duygusal olmayan, iş dünyası terimleriyle ele aldığı çevresini artık büyük bir üzüntüyle algılar.

Bu pasajdaki duygu yoğunluğu, İvan İlyiç’in eski varoluşunun bir yansıması olan, önceki sayfadaki doktorun senaryosuyla tam bir tezat oluşturuyor. Bu dünyevi empatiyle ilişkili olarak, kendi acısı yeni bir anlam kazanır. Sanki dış dünyasındaki keder algısı, kendi ıstırabının kederli alametinin hissedilmesine izin veriyormuş gibi.

Bu farkındalığın bir sonraki evresi, İvan İlyiç’in yakın temaslarının yüzeysel yaşamlarının bilincinden kaynaklanıyor: “Ev halkının —özellikle de ziyaretten ziyarete koşan karısıyla kızının— hiçbir şeyin farkında olmadığını anlamıştı [...]; tek sıkıntıları, onun neşesiz ve mızımız hâlleriydi... sanki bunun sorumlusu oymuş gibi!” Praskovya Fedorovna ve kızlarının İvan İlyiç’e olan kasıtlı körlüğü, bu körlüğün dürüst olmadığını ve hayatının büyük bir kısmında benzer bir sahtekârlık yaptığını nihai olarak kabullenmesinin ayrılmaz bir parçası olarak hizmet eder. Gerçekten de “sosyal yaşam” gibi yüzeysel bir şey, yani burada evinin dekorasyonu, İvan İlyiç’in çöküşünü başlatan yaralanmaya sebep olur.

Memnuniyet Arayışı

Farkındalığın bir sonraki evresi, İvan İlyiç’in öleceğinden emin olduğunda ve anlamın olup olmadığına, eğer varsa nerede bulunduğunu merak etmeye başladığında gelir. İvan İlyiç, sonunda yaklaşan ölümünün inkârından çıkarak kalan sayfalarda düşüncelerinin çoğunu devralacak olan söylemi açar: “Benden başka herkes bilmiyor mu ölmekte olduğumu [...] Şimdi buradayım, az sonra orada olacağım. İyi de orası neresi? [...] Ben yok olduğumda ne olacak? Hiçbir şey! Yok olduğumda nerede olacağım?” İvan İlyiç’in varlığının neredeyse dışındaymış gibi gelen bir şey, onu en çok sıkıştıran endişesi hâline gelir.

Bir bakıma bu, İvan İlyiç’in kendi varoluşsal kriz anı: ölümlülük, ona İvan İlyiç’in artık var olmadığı bir geleceği düşünmeye zorlar, bu da onu, koşullu mevcut varlığını dikkate almaya. Sonrasında, üzüntüsünü hafifletmek ya da yaklaşan ölümünü mantıklı göstermek için yukarıdan hiçbir gerekçe, cevap veya anlamın gelmeyeceğini anladıktan hemen sonra, İvan İlyiç ne istediğini gözden geçirir:

‘[...] Acı çekmemek. Yaşamak.’ [...] Ve İvan İlyiç güzel yaşamının en iyi anlarını seçip ayırmaya başladı zihninde. Fakat —tuhaftır— bir zamanlar çok güzel bulduğu anların hiçbiri artık öyle gelmiyordu. [...] Çocukluğunda, şu anda yeniden yaşayacak olsa yine güzel bulacağı gerçekten hoş şeyler vardı. Ama o hoşluğu yaşamış adam artık yoktu.

¹ Bu çalışmada yer alan *İvan İlyiç’in Ölümü* eserine yapılan atıflarda Mazlum Beyhan’ın çevirisi tercih edilmiştir. Künye: Tolstoy, Lev Nikolayeviç. (2011). *İvan İlyiç’in Ölümü*, Çev. Mazlum Beyhan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. —yhn

Geçmişiyile, yaşamıyla olan bu derin memnuniyetsizlik, seçtiği yaşamdaki yüzeyselliğin ve otantik olmamanın tanınmasıdır. Anımsamaları çocukluğun saf deneyimine ne kadar yaklaşırsa, hayatı onu o kadar az dehşete düşürür çünkü o zamanlar sosyal rolleri yerine getirmesi için daha az beklenti vardı ya da en azından o bu konu hakkında daha az bilgiye sahipti. Hoşnutsuzluğunun devam etmesi ve geçmiş yüzeyselliğin bilişselliği, onu “gerektiği gibi yaşamamanın” doğru yaşamakla aynı şey olmadığı sonucuna götürür. İvan İlyiç burada, bir insanın gerçekte nasıl doğru yaşayabileceği konusunda görünüşte cevapsız soruya yönelir. Eserin bu soruya sağladığı en yakın cevap, sağlık ve gençliğine rağmen sempati ile yaşayan Gerasim karakteri biçiminde geliyor gibi görünüyor. Yine de Tolstoy, ilk bölümün sonunda Gerasim’in bile ölümün takdiri ilâhi olduğu klişe bir hassaslık ortaya koyarak kendi nihai yokluğunun tam olarak farkında olmadığını göstermeye dikkat ediyor. Gerasim’in bu sanısı bile İvan İlyiç’in son düşünceleri tarafından bastırılıyor.

İnançlar ve Gizleme

İvan İlyiç’in aydınlanmasının son evreleri aile ve geçmişiyile ilgili geliştirdiği aynı düşünceyi kişisel inançlarına uyguladığı zaman ve daha sonra ölüm sancıları başladığında gelir. İvan İlyiç’in öyküsüne son veren o üç günden hemen önce, onun son ayinini gerçekleştirmek için bir rahip getirildi. “Ayinden sonra yerine yatırdılar; bir an hafiflemiş hissetti kendini, yaşama ilişkin umutlar belirdi içinde. [...] Karısı giysisi, bedeni, sesi, yüz ifadesiyle ona hep aynı şeyi söylüyordu: ‘Gerçek bu değil. Yaşadığın ve yaşamakta olduğun her şey yalan. Senden hayatı da ölümü de gizleyen koca bir yalanı yaşadın sen.’” Burada, bilincin devamlılığına dair umudunun son kalesi de kırılır.

İvan İlyiç, manevi ölümsüzlüğün tüm anlatısının, önceki yüzeysel keyfiyle aynı sahtekâr işi çok daha aldatıcı bir ölçüde sürdürdüğünü fark eder; insan varlığının gerçek doğası tüm hayatı boyunca ondan sistematik olarak gizlenmiştir ve belki de Praskovya Fedorovna’nın sessiz, üstünkörü varlığı doğrudan son cemaatle yan yana gelmemiş olsaydı, ölümüne kadar gizlenmiş olurdu.

Ve son olarak, alternatif bir yolun farkındalığı yaşamının son anında, ailesine çektirdiği acıyı gözlemlerken gelir: “Korku diye bir şey yoktu. Ölüm yoktu ki korku olsun! [...] Derin bir soluk almak istedi, ama soluğu yarıda kaldı... bedeni birden gevşedi ve öldü.” İvan İlyiç sonunda aydınlanma içerisinde ölüm korkusunu yenmesine izin veren bir bakış açısı kazanır. Tolstoy bu bakış açısının detaylarını gizlese de etkileri tasvir edilmiştir: İvan İlyiç’in kendisini dolaylı yoldan görmesine izin verir ve böylece en azından hayal gücünde yaşamın yerleşik (ve otantik olmayan) anlatısını aşar. Ve bu, ölümü yaşam deneyiminin ayrılmaz, son parçası olarak kabul etmesini sağlar. Bu şekilde İvan İlyiç’in son farkındalığı, otantikliğe doğru bir yöneliş olarak yorumlanabilir. Hâlen, bir şekilde ailesinin ıstıraplarıyla haberdar olduğu ve kişinin kendi var olmama korkusundan düpedüz bir kaçış sağladığı için İvan İlyiç’in son aydınlanmasının bile felsefi olarak otantik olup olmadığı

tartışmalıdır. Ancak, bir rol oynamaktansa yaşamakla daha çok meşgul olan, otantik bir yaşama doğru olan hareketinin yönü aşikârdır.

Sonuç

İvan İlyiç, yitip gitmesinin ıstırabını çekerken —muhtemelen sadece yok olmaya yakınlığı nedeniyle— yavaş yavaş oldukça otantik olmayan bir yaşam sürdüğünü fark eder ve hayatının son anlarında, en azından kendi algısında bunu düzeltir. Bu farkındalık, yavaşça önce durumundan, sonra yaşamından ve son olarak da inançlarından oluşan bir dizi küçük farkındalıktan gelir.

İvan İlyiç'in nihai hükmünün, yani kişinin isteğine uygun otantik bir yaşam sürmeye çalışması ve varlığının farkında olmasının ölüm korkusunu ortadan kaldıracacağı, gerçekçi kabul edilse de edilmese de en azından yaşlandıkça acı çeken Tolstoy için doğru olduğu umuluyor. Aynı şekilde umulur ki, varoluş eylemini var olmanın geçici doğasıyla uzlaştırmaya çalıştıklarından, otantik tarzda yaşayan herkesin İvan İlyiç'in keyifli, “soluğunu yarıda kalan” nihayetine erişebilsin.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org'da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.